

Fundació "la Caixa"

L'aprenentatge servei als projectes socioeducatius

FRANCESCA CRIACH SINGLA
– DESEMBRE 2023

CaixaProinfància

Els APS “son cosas chiquitas”

Son cosas chiquitas. No acaban con la pobreza, no nos sacan del subdesarrollo, no socializan los medios de producción y de cambio, no expropián las cuevas de Alí Babá.

Pero quizá desencadenen la alegría de hacer, y la traduzcan en actos.

Y al fin y al cabo, actuar sobre la realidad y cambiarla aunque sea un poquito, es la única manera de probar que la realidad es transformable.

– Eduardo Galeano

Els beneficis dels espais socioeducatius per a infants i joves	4
Els beneficis de l'APS per als projectes socioeducatius	5
Què és i què no és l'aprenentatge servei	7
Els pilars de l'APS	9
1. L'APS: una filosofia i una pedagogia	9
2. La pedagogia del comú: una societat altruista	9
3. La pedagogia de la cura: les relacions horitzontals	9
4. La pedagogia del do	10
5. L'aprenentatge i el servei	11
5.1 Els àmbits del servei	12
6. Metodologia	15
6.1 10 passos per fer un APS	15
6.2 Com fer el seguiment (i avaluació) dels infants i joves i del projecte? La pràctica reflexiva	18
6.3 Cal avaluar infants i joves i els projectes? (Rúbriques APS)	19
7. La tasca de l'educador en un projecte d'APS: característiques de l'acompanyament	21
8. El treball en xarxa	21
Per saber-ne més	23
Annex: altres exemples	25

Els beneficis dels espais socioeducatius per a infants i joves

Els programes extraescolars socioeducatius de qualitat produeixen múltiples beneficis als infants i joves que hi participen, sobretot els més vulnerables (Durlak i Weissberg, 2007; Bostonbeyond.org, 2018; González Motos, 2016; Kidron i Lindsay, 2014; Lee *et al.*, 2014; Shulruf, 2010;). Presenten més motivació i millors resultats a nivell acadèmic en general, i actituds més positives envers l'aprenentatge i l'escolarització. Alhora es produeix un desenvolupament important en les competències de l'àmbit psicosocial i emocional, enteses com a millores que els allunyen del risc de l'exclusió social, tant en l'aspecte personal (autoestima, identitat i seguretat dels joves) com en el social (treball en equip, resolució de conflictes, pensament crític, comunicació oral, compromís cívic, presa de decisions saludables), ja que ofereixen a infants i joves l'oportunitat d'explorar nous interessos, d'aprendre habilitats del món real, de resoldre situacions problemàtiques, de desenvolupar habilitats de lideratge i de treball en equip, i d'implicar-se a fer millors les seves comunitats. La Unesco i l'OCDE també han identificat els programes socioeducatius com un element d'impacte en el desenvolupament cognitiu i social dels infants i adolescents, especialment entre els d'entorns més desfavorits. Participar en aquests projectes equival al guany de dos mesos sobre el progrés acadèmic mitjà dels alumnes en un curs escolar, i de dos mesos i mig en el cas de l'alumnat més vulnerable (González Motos, 2016). Segons el projecte Expanded Schools, als 12 anys un estudiant pobre ha acumulat 6.000 hores menys d'aprenentatge que un alumne no pobre (Educació 360, 2021). La Fundació Bofill (2021) assenyalava que la pèrdua d'aprenentatges a l'estiu (*summer loss*) afecta principalment els infants i adolescents més vulnerables, fet que implica fins a tres anys de diferència entre el nivell d'aprenentatge d'alumnes pobres i rics al final de l'educació primària, en llengua i matemàtiques. En definitiva, aquests programes socioeducatius eixamplen l'horitzó de joves i infants perquè faciliten l'accés a recursos culturals i socials que afavoreixen l'equitat (Ripoll *et al.*, 2019).

The learning gap. Adaptació d'Expanded Schools

En aquest sentit, els programes socioeducatius poden esdevenir una acció de discriminació positiva per reduir l'abandonament i corregir l'impacte de les desigualtats socials i econòmiques en el rendiment, ja que, en oferir suport educatiu als infants i joves més desfavorits, milloren els resultats escolars dels estudiants de famílies amb dificultats.

Algunes investigacions identifiquen uns impactes diferenciats en funció de l'etapa educativa dels participants. Així, s'observa un major efecte sobre el rendiment escolar durant

l'educació infantil i primària, i a l'educació secundària es constata un impacte més gran sobre les habilitats socials i les actituds envers l'aprenentatge. Això reforça la idea que les intervencions sobre el rendiment escolar produeixen majors efectes quan tenen lloc en edats més joves, quan són preventives, tot i que sovint no s'intervé fins a etapes superiors, quan els resultats acadèmics ja mostren mancances importants (Newman *et al.*, 2010; Lee *et al.*, 2014).

Els beneficis de l'APS per als projectes socioeducatius

Un nen, diu Malaguzzi, té cent llenguatges, cent mans, cent pensaments, cent maneres de parlar, de sorprendre i d'estimar, cent alegries per cantar i entendre, cent maneres de descobrir, cent mons per inventar, cent mons per somiar... Infants i joves tenen cent possibilitats, però la vida, el lloc on neixen, l'ambient que respiren, la pobresa acumulada, el color de la pell, el desarrelament familiar i escolar, els en roben noranta-nou (Iribarren, 2009), i aleshores es produeixen processos d'exclusió, que provoquen dificultats per integrar-se a la vida social i comunitària. Personalment això els provoca baixa autoestima, dificultats per donar sentit a la pròpia vida, i es pot acabar abandonant prematurament l'escola. Per superar-ho, per afavorir processos d'inclusió calen propostes orientades a enfortir un sistema social més just i equitatiu, facilitar la vinculació i la participació al territori, afavorir processos de dignificació dels qui viuen situacions de risc d'exclusió, visibilitzar les seves capacitats i sabers i posar-los en valor. D'altra banda, cal destacar les habilitats i competències i reconèixer el que un ja sap millora l'autoconcepte i dona seguretat (Gijón, 2013).

"Ningú exclòs": d'un grup de joves que no s'ha adaptat a l'escola ordinària, desmotivats davant dels aprenentatges merament curriculars, i que participen en diferents activitats de caràcter social, s'ha observat que mostren una actitud positiva mentre les fan d'aquestes. Alguns dels projectes han estat col·laborar a mantenir els espais i preparar materials d'una llar d'infants; organitzar caixes d'aliments per fer-les arribar a les diferents entitats desfavorides de la ciutat que se'n beneficien, i conservar un pati infantil que els caps de setmana queda obert.

Aprenentatges: assoliment d'autonomia personal i grupal; autoestima i reconeixement; integració social, i adquisició d'hàbits de responsabilitat i treball.

L'escola no pot amb tot i no és l'únic agent educatiu. Calen projectes socioeducatius que es complementin amb activitats que no siguin una simple continuïtat del que es fa a l'aula, perquè simplement organitzar "més del mateix" no millorarà els resultats dels estudiants i és probable que encara provoqui més desafecció entre els infants i joves en situació de risc i que els menys implicats acabin abandonant l'escola. La neurociència mostra el poc valor que tenen les activitats rígides i repetitives i, en canvi, evidencia com la varietat de propostes dona resposta a les diferents motivacions dels assistents, facilita l'aprofundiment en projectes i manté l'interès en l'aprenentatge. En aquests programes innovadors i experiencials s'hi duen a terme activitats pràctiques, sortides a l'entorn i s'impulsa un treball

basat en projectes i accions al barri amb una metodologia activa. Aquesta modalitat té un impacte explícit en els resultats acadèmics, i en habilitats socials i comportaments socio-emocionals positius. (Afterschool Alliance, 2007; Kidron i Lindsay, 2014; González Motos, 2016). És important, doncs, l'enfocament fora l'escola per a un aprenentatge actiu, creatiu i menys formal per assolir una major equitat en el rendiment dels estudiants (OECD, 2020). Els projectes socioeducatius tenen objectius amb una intencionalitat educativa explícita, però sovint no estan prou institucionalitzats i per tant són més flexibles. Això permet que educadors i educands puguin escollir qüestions que els interessin i que siguin importants per a les seves vides, fent que els aprenentatges generin més motivació i, per tant, siguin més significatius. En aquest context l'aprenentatge servei és una metodologia de treball per a les entitats socioeducatives i d'entorns no formals a través de la qual nens i nenes, nois i noies posen el seu saber al servei de la comunitat, i actuant sobre necessitats reals de l'entorn es comprometen a millorar-lo. L'APS mobilitza els seus coneixements i habilitats socials, promou actituds i valors, el pensament crític, el pensament creatiu, la presa de decisions, l'empatia, les relacions interpersonals o els valors psicossocials, la qual cosa augmenta l'autoestima, les competències socials i ciutadanes i l'emprenedoria social a través del diàleg, el debat, l'acció cooperativa. Alhora que aprenen, desenvolupen la competència cívica i es vinculen positivament a la comunitat. Com diu Josep M. Puig: "l'aprenentatge servei és una bona pràctica de ciutadania que ensenya de manera vivencial a comprometre's amb els altres i amb la comunitat. És aprendre competències i prendre consciència del que ens envolta". En aquest sentit, l'APS potencia el compromís dels noies i noies amb el barri i la ciutat més enllà de l'escola: amb la comunitat.

“Pamplona, ciudad abierta”: un grup de joves navarresos col·labora activament amb grups d'adolescents migrants mentre promouen activitats de temps lliure i oci que afavoreixen les relacions entre iguals i contenen la seva experiència en diversos fòrums junt amb altres joves i professionals d'entitats socials i docents. Col·laboren amb organitzacions com Alboan, SEI, CEAR, COA Argaray, Federación Navarra de Baloncesto, Zerbikas i Start the Change. El projecte ha permès diversos moments de trobada per dissenyar i concretar el projecte, per explicar la importància de les activitats del temps lliure a les seves vides, i per compartir amb respecte les històries i els somnis de futur. Junts han aconseguit canviar algunes etiquetes i prejudicis i s'han implicat en un objectiu comú que ha beneficiat a tothom. El projecte ha afavorit el coneixement mutu i la creació de nous vincles entre tots els participants.

Què és i què no és l'aprenentatge servei

De vegades confonem certes pràctiques (com la sensibilització i, sobretot, el voluntariat) amb l'aprenentatge servei. Per això presentem una adaptació del quadrant de Furco feta pel Centre promotor d'aprenentatge servei amb la qual mirem de diferenciar on intentem diferenciar cadascuna d'aquestes pràctiques.

Service-Learning 2000 Center.: Service Learning Quadrants, Palo Alto, C.A. 1996.

El model té dues coordenades: el servei i l'aprenentatge. El resultat de la seva combinació són els quatre quadrants que presentem a continuació.

- El primer quadrant correspon al voluntariat: activitats d'alt nivell de servei a la comunitat, però sense objectius d'aprenentatge. L'èmfasi està en el servei, però no en els aprenentatges que se'n puguin derivar.
- El segon quadrant correspon a projectes amb doble èmfasi, com l'aprenentatge servei: un aprenentatge sistematitzat a través d'un servei de qualitat, plantejat a partir d'unes necessitats concretes de la comunitat. A més, es distingeix d'altres aproximacions per beneficiar tant les persones que presten el servei – a través del qual fan un seguit d'aprenentatges, curriculars o socials – com els seus destinataris.
- El tercer quadrant correspon a projectes en els quals el focus és l'aprenentatge, les competències curriculars, a través de fer un servei a la comunitat. Els tallers i treballs de camp i algunes recerques són propostes d'aquesta mena, és a dir, propostes en què el servei només té interès en funció de l'aprenentatge que se'n deriva.
- El quart quadrant correspon a projectes de baixa qualitat de servei i d'aprenentatges poc sistematitzats: iniciatives esporàdiques i poc intenses en les quals el servei està mal organitzat, amb poques oportunitats per aprendre o reflexionar.

Per tant, l'APS no és:

- un projecte de voluntariat ben plantejat, ni un projecte feble i poc sistematitzat
- un treball de camp, un taller ni les pràctiques d'una assignatura
- un programa per desenvolupar la sensibilitat envers temes socials, sinó que inclou un

compromís en una acció AMB els altres, no PER als altres.

Elaboració pròpia, inspirat en Roser Batlle.

Així, doncs, podem definir l'aprenentatge servei com una "proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulat en què els participants aprenen treballant en necessitats reals de l'entorn amb la finalitat de millorar-lo" (Puig, 2010).

Els pilars de l'aprenentatge servei

1. L'APS: UNA FILOSOFIA I UNA PEDAGOGIA

L'APS és una filosofia de l'educació i una pedagogia alhora de manera interrelacionada en la mesura que el seu propòsit rau a potenciar la formació de ciutadans responsables i solidaris, compromesos en la construcció d'una societat més justa i equitativa, a través de pràctiques en entorns reals a partir de les necessitats concretes de la comunitat que enforteixen el compromís col·lectiu enfront de l'individualisme. L'altruisme i l'ajuda mútua que hi ha implícits ens els projectes d'APS potencien el desenvolupament personal i la construcció de la ciutadania, atès que es reforça el sentit de compromís amb la societat a través d'un aprenentatge actiu, experimental i viscut. En aquest **mètode** d'ensenyament i aprenentatge infants i joves desenvolupen competències personals i socials fora l'aula, s'impliquen directament perquè la seva feina no quedi sobre el paper i prou sinó perquè es dugui a la pràctica. L'APS és un mètode d'aprenentatge eficaç, perquè els infants i joves troben sentit al que fan, ja que *aprenen fent servei, perquè fer servei ensenya*. D'aquesta manera esdevenen subjectes actius del seu propi aprenentatge en fer un servei a la comunitat. Els projectes d'APS en entorns socioeducatius són un espai privilegiat per desenvolupar competències personals i psicosocials d'infants i joves.

2. LA PEDAGOGIA DEL COMÚ: UNA SOCIETAT ALTRUISTA

L'APS és una pràctica de ciutadania, una crida a la construcció del comú, entès com un espai on la cooperació i l'altruisme, la cura i el do, són la base per aconseguir un món més just que contraresti les dinàmiques pròpies de la nostra societat, en què preval la competitivitat i el benefici, l'aïllament i l'individualisme, el consumisme, el rebuig a l'esforç i l'exigència de la immediatesa. D'aquí que la *pedagogia de l'acció comuna* sostingui que el desenvolupament personal passa per la formació ciutadana i per produir una millora real a l'entorn a través del compromís i la implicació a la comunitat. També aposta per establir xarxes solidàries entre les persones protagonistes d'aquests projectes i els diferents actors de la comunitat. Aquestes idees en el món educatiu les promou l'APS (Puig, 2021).

La pedagogia del comú també converteix els espais educatius en comunitats d'ajuda mútua a través de pràctiques com l'aprenentatge entre iguals, l'aprenentatge cooperatiu o el treball per projectes: recursos emprats en metodologies actives i en l'aprenentatge servei.

Necessitat social: rehabilitar habitatges de persones amb dificultats socials.

El servei a la comunitat: joves d'un grup escolta netegen, endrecen, reparen i pinten cases en mal estat de persones que viuen en una situació precària.

Aprenentatges: coneixements i sensibilització sobre les condicions de vida als barris desafavorits; capacitació tècnica; habilitats en la comunicació i les relacions amb la comunitat; participació i treball en equip; actitud de compromís, i solidaritat.

3. LA PEDAGOGIA DE LA CURA: LES RELACIONS HORITZONTALS

L'aprenentatge servei es basa en la pedagogia de la cura, un estil d'intervenció social en el servei que implica el reconeixement de les necessitats de l'altre de ser atès i de mantenir vincles relacionals amb els que l'envolten, però no des d'una posició de superioritat ni amb una actitud condescendent, sinó des del principi segons el qual tothom té la capacitat de donar i de contribuir al benestar de la comunitat. La relació educativa que s'estableix a

l'APS defuig l'assistencialisme paternalista, que crea dependència de l'ajut extern, on uns donen i uns altres reben, unos que “saben, tienen, pueden, dan, con rol activo”, ajuden des de dalt, frente a otros grupos que “ignorán, necesitan, reciben, con un rol pasivo... Al contrario, se trata de cultivar una solidaridad horizontal, en las que los dos grupos participantes en el proceso “saben-ignorán, tienen-necesitan, dan-reciben, tienen un rol activo”: en definitiva, AySS pone el énfasis en crear vínculos que generen fraternidad”, diu M. N. Tapia. Es produeixen intercanvis personals i culturals que esdevenen enriquidors per poder créixer en la valoració de les altres persones i en equitat.

L'escala de la participació: L'APS no considera que les persones amb qui fa el servei siguin els “destinatariis” que es beneficien de la seva acció, ni els “participants”, en un context en què uns fan allò que uns altres han preparat. En l'APS, tothom és protagonista:

DESTINATARIS → PARTICIPANTS → PROTAGONISTES

*Adaptació del projecte “**L'Hort de les amistats**”:* els nois i noies de l'etapa 16-20 de l'escola d'educació especial que fan el curs pont han ensenyat nocions d'horticultura i jardineria als nens i nens del grup dels mitjans a fi de tenir cura i mantenir l'hort urbà, com també els espais on es podien dur a terme tasques de jardineria.

Junts fem el Camí: fomentar entre els nois i noies d'entre 12 i 17 anys que es troben en situació de guarda o tutela per part de la Generalitat Valenciana que visquin amb joves amb diversitat funcional intel·lectual i es preparin per fer junts el Camí de Sant Jaume.

L'aprenentatge: coneixement i empatia entre nois i noies de diferents col·lectius; suport mutu; comprensió de diferents realitats de les persones; preparació física; rutes naturals; habilitats de comunicació, cohesió grupal, resolució de conflictes i reconeixement de les emocions, relaxació, control de la ira i maneig de la frustració.

4. LA PEDAGOGIA DEL DO

L'APS és un projecte de solidaritat amb els altres, no per als altres, que segueix la pedagogia del do: totes les persones són capaces de millorar el seu entorn, des de totes les edats, posant els seus coneixements i habilitats al servei dels altres. “Nadie es demasiado ‘chico’, ‘pobre’ ni ‘especial’ como para no poder ofrecer algo a los demás” (M. Nieves Tapia). Per això cal construir una relació educativa que empoderi que ofereixi oportunitats de fer contribucions a la comunitat de forma altruista. L'aprenentatge servei, doncs, fa seva la pedagogia del do: l'oportunitat d'ajudar els altres, de donar i no només rebre.

Les persones en risc d'exclusió sovint viuen situacions de dependència dels altres. Qui només rep sovint té dificultats d'encaixar a la societat, però qui viu l'experiència educativa de donar s'empodera en adonar-se del que és capaç de fer i d'aprendre, aconsegueix amb més facilitat entrar en la societat que l'acull i esdevenir ciutadà. En els projectes d'aprenentatge servei les persones que estan en risc d'exclusió deixen de ser beneficiàries d'accions solidàries per convertir-se en agents de canvi, i les accions de servei són oportunitats per incorporar les seves veus, aportacions i contribucions en la construcció d'una ciutadania inclusiva (Gijón, 2013).

*“No se construye una sociedad más justa con ciudadanos mediocres.”
– Adela Cortina*

5. L'APRENTATGE I EL SERVEI

La metodologia de l'aprenentatge servei aporta a l'educació del món socioeducatiu la possibilitat de la pràctica real necessària per assolir un bon aprenentatge personal i col·lectiu, alhora que fa un servei a la comunitat.

Tot projecte d'APS, del món reglat o informal, té una clara intencionalitat pedagògica, un projecte educatiu, planificat i avaluat per part dels implicats. L'activitat d'aprenentatge servei és útil per al desenvolupament individual, però la seva pràctica transcendeix l'individu amb l'acció envers la comunitat. Aquesta acció enforteix les aptituds socials. S'aprèn de manera activa i solidària, i alhora s'adquireix competència cívica.

L'aprenentatge en l'APS no és ni una pràctica de simulacre, ni projectes de sensibilització sobre els problemes globals del món actual, ni un estudi teòric de casos. L'APS des del principi parteix de la realitat i té com a finalitat l'acció transformadora. Cal tenir coneixements per actuar. Potser el més rellevant de l'AySS és que els seus aprenentatges permeten el desenvolupament de competències, integrant capacitats, habilitats, coneixements i valors que es mobilitzen per resoldre situacions reals de manera eficaç que impliquen diferents aspectes de la formació de la persona. L'aprenentatge es converteix en un eix clau al llarg de tot el procés, tant abans (per dur a terme un servei de qualitat), com durant (obrint nous interrogants) i després de l'activitat de servei (generant nous aprenentatges). (Xarxa d'Aprenentatge Servei de les Universitats Catalanes, 2019).

Si prenem com a referència els 4 pilars de l'educació del segle XXI de Jacques Delors, els projectes APS permeten treballar: l'aprendre a conèixer (en relació amb els sabers dels projectes que es desenvolupin i alhora adquirir una visió realista i crítica del món en què vivim); l'aprendre a fer (habilitats en la realització i gestió de projectes, habilitats i competències específiques del servei que es desenvolupa, aficions i capacitats personals posades al servei dels altres...); l'aprendre a ser (desenvolupament de l'autonomia personal, interiorització dels valors humans, consciència crítica i capacitat de compromís), i l'aprendre a conviure (capacitats per al treball en equip, actituds prosocials i hàbits de convivència, habilitats comunicatives).

L'APS, doncs, afavoreix una autèntica educació integral, alhora que permet innovar metodològicament, atès que part de l'aprenentatge es produeix tot fent servei.

El servei a l'APS és autèntic i pretén donar resposta a necessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo. El servei ha de ser de i ha de permetre extreure la dimensió pedagògica de les seves accions i de les vivències que se'n deriven. Els projectes d'AySS s'inspiren en els principis d'alteritat i de reciprocitat que provoquen un impacte formatiu i transformador en els protagonistes, en el clima de l'entitat i en l'entorn on s'actua. És per això que s'exigeix el treball en xarxa entre institucions educatives i entitats socials.

En tots els serveis possibles cal destacar la importància que les institucions educatives s'obrin a l'entorn i treballin amb les entitats socials que són les que més fàcilment poden oferir tasques de servei concretes en què s'impliquin infants i joves. La connexió entre entitats educatives i socials a partir d'un treball en xarxa reforça el teixit associatiu i enforteix el capital social del territori. El treball amb institucions de l'entorn té un objectiu comú: aprendre i fer servei.

ELS ÀMBITS DEL SERVEI

Els serveis a l'entorn es poden classificar en diversos àmbits temàtics, com veurem a continuació amb alguns exemples adaptats, la majoria dels quals tenen l'enllaç per poder accedir a l'experiència completa. Cada servei comporta un aprenentatge. Alguns exemples són molt propis d'un àmbit concret; d'altres, com la vida mateixa, afectarien diferents àmbits. Alguns d'aquests projectes, sobretot els relacionats amb la memòria històrica o el medi ambient, també es podrien fer amb les escoles o els instituts, on es podria afegir més contingut curricular per aprofundir millor en el servei.

- **Àmbit cultural:** "Apadrinem racons del barri". Es tracta d'elaborar un bloc, una exposició itinerant i una audioguia amb informació i imatges on apareguin els espais i monuments més rellevants del barri, amb la col·laboració de diverses entitats i col·lectius de la comunitat. Aprenentatges: valors i ciutadania, coneixement del patrimoni local.
- **Ajuda mútua:** el projecte Contes per nosaltres ha estat desenvolupat pel grup de discapacitats grans del Club d'Esplai Pubilla Cases Can Vidalet amb els infants hospitalitzats de llarga estada a l'Hospital Sant Joan de Déu. El nostre grup de grans ha treballat i representat teatralment un conte relacionat amb els drets dels infants, projecte que ha coincidit amb el Dia Universal dels Drets dels Infants (DUDI). Es proporciona un espai vivencial i de lleure, on els nens i nenes hospitalitzats poden intercanviar experiències amb el grup de grans amb discapacitats de l'esplai, a través de la representació del conte *Drets dels Infants*.

Aprenentatges: lanificació i organització de les sessions per a la creació del material i l'assaig del conte; desenvolupament d'habilitats motrius davant la necessitat de crear els materials pertinents al conte (teatre, titelles...); foment de l'autonomia i de les capacitats personals; sensibilització de la importància del compromís envers tot el procés del projecte, i desenvolupament de capacitats i habilitats individuals al servei dels altres.

- **Relació intergeneracional:** acostament de col·lectius de diferents edats per compartir sabers i habilitats. La memòria del barri: un grup de joves va a la residència d'avis del barri i els demanen que recordin com era el barri quan eren joves i, si poden, que aportin fotos. Recolliran tota la informació i en faran una exposició per la festa major del barri.

Aprenentatges: creixement en valors de solidaritat intergeneracional i sentiment de pertinença al barri.

Els tres turons, búnquers i canons. L'A. VV. de Can Baró pretén implicar les associacions del barri en la recuperació de la memòria històrica amb la creació del museu i la rehabilitació d'un espai per als veïns i veïnes. Joves del barri hi col·laboren.

Aprenentatges: conèixer el moment històric de la Guerra Civil i com es va viure a Barcelona. Aprenentatges tècnics de recuperació d'un espai malmès. Valoració de la memòria històrica de la ciutat.

- **Sanitari:** "Juguem i recordem tots junts" és un projecte que duen a terme els joves de l'esplai (de 12 a 18 anys), els quals han desenvolupant diferents tallers i activitats a un centre del barri que treballa amb persones amb la malaltia de l'Alzheimer, entres altres classes de demències.

- **Assistencial:** Préstec domiciliari. Els joves de l'esplai, juntament amb la biblioteca del barri, els dissabtes a la tarda quinzenalment ofereixen llibres i altres materials a residències, centres i domicilis particulars acompanyats d'algunes activitats i tallers alternatius dels que fan habitualment per sortir de la rutina i fer que els usuaris passin una bona estona.

Aprenentatges: decidir les tècniques i estratègies més adequades segons les característiques dels usuaris; fer previsions i planificar les activitats amb relació a l'espai i el temps adjudicat; reflexió de tot el procés mirant d'aprofundir sobre els aspectes millorables...

- **Educatiu:** Aprèn i Treballa promou (amb l'ajut d'una beca) la formació sociolaboral de joves en situació d'inactivitat, d'origen immigrat, amb una formació incompleta o insuficient, sense experiència laboral o en situació de desestructuració, a través de fer serveis a la seva comunitat que els permeti integrar en un sol procés la formació ocupacional i el servei a la comunitat.

Aprenentatges: tècniques en pintura, cuina/restauració, reparació de bicicletes, jardineria, electricitat; manteniment d'edificis; restauració de mobles; reparació d'ordinadors; monitor de menjador, monitor de temps d'oci; atenció a la gent gran, i responsabilitat individual, valors socials i laborals, autonomia i socialització del jove.

- **Socioeducatiu:** Receptes d'avui i d'ahir: intergeneracional i consum responsable. Joves i infants del barri amb els seus educadors demanen als avis que els ensenyin com muntar un hort, i a les àvies que els expliquin algunes receptes que puguin fer amb els productes que conreen. A final de curs fan un dinar conjuntament.

Aprenentatges: coneixement de les tècniques de conreu d'horta; coneixement dels productes d'horta de temporada; preparació de receptes saludables amb productes de temporada i proximitat, i creixement en valors de solidaritat intergeneracional.

“SenseSon” és un programa d'activitats de lleure que es realitza en un espai municipal de Lleida els caps de setmana i en horari de 22 a 2 h de la matinada. Està adreçat a joves de 16 a 30 anys. Joves i entitats juvenils demanen a Regidoria poder fer activitats els caps de setmana a la nit. Es van buscar joves interessats en aquest àmbit per formar-se com a dinamitzadors juvenils i dur a terme el projecte, de manera que els mateixos joves agafessin les regnes del seu lleure. Entre les activitats de més èxit destaquen els tallers de cuina, tallers de risoteràpia, horticultura, escriptura medieval, manualitats, massatges, tatuatges de Henna, cinefòrums, jocs virtuals, etc. **Aprenentatges:** dinamització juvenil; elaboració de programes de lleure; prevenció de conductes de risc dels joves, i mediació de conflictes.

- **Mediambient:** escoltisme per l'Empordà: els truc de Minyons Escoltes i Guies (nois i noies de 17 a 19 anys) van ajudar diverses famílies de la població de Capmany a recuperar els seus espais naturals i personals degradats pels incendis. **Aprenentatges:** formació sobre incendis, tasca dels ADF i l'experiència dels veïns, conèixer altres entitats socials i naturals del poble on aprenen aspectes de reconstrucció: reconstrucció de recs, neteja de boscos, reconstrucció de teulades, etc. i habilitats de planificació.

Enjardinem la plaça: infants del grup de mitjans (cicle mitjà) tenen la voluntat de cuidar el

jardí de la plaça de davant del centre, que està una mica deixat. Acordant-ho prèviament amb Parcs i Jardins de l'Ajuntament, volen fer una festa per convidar els veïns a plantar i celebrar-ho.

Aprenentatges: conceptes concrets del medi ambient; conèixer les diferents tècniques i eines de jardineria; sensibilització per l'entorn i el barri, i treballar en equip i de forma col·laborativa.

- **Defensa dels drets humans:** per una banda podem considerar les activitats de sensibilització: participació en la difusió de pràctiques solidàries o de denúncia d'injustícies. Es poden fer xerrades, campanyes, escriure fulletons... Exemples: campanyes contra la pobresa, de roba neta, contra el treball infantil... Per altra banda, trobem també activitats d'incidència política: es proposa o es participa en accions de suport, ajuda o rebuig a polítiques institucionals el fi sigui disminuir o augmentar les desigualtats Nord-Sud. Es poden fer campanyes de boicot o de suport; enviament de cartes, la realització d'una WEB... Exemples: campanyes contra el plàstic, a favor de l'educació...

Cartes contra les injustícies: el grup de grans de l'entitat escriu cartes a entitats governamentals i no governamentals per conscienciar l'exercici de la ciutadania militant en favor de la defensa dels drets humans (DDHH). **Aprenentatges:** valoració de la importància d'estar informat i conèixer la realitat social i política de diferents parts del món. Coneixements dels DDHH i de la seva defensa. Treball en equip, competències comunicatives, presa de decisions, etc.

- **Participació ciutadana:** Obrim els ulls a les desigualtats. Els nois i noies del Centre Esplai El Nus pretén identificar els comportaments sexistes i els estereotips que es transmetem a través dels contes, les joguines, la publicitat, els mitjans de comunicació, etc. A partir d'aquesta anàlisi creen propostes alternatives amb criteris d'equitat, amb les que sensibilitzar a la població i contribuir a la generació de propostes de millora en l'entorn.

Aprenentatges: captar situacions de desigualtat a l'entorn més immediat, i fer visibles els que són invisibles a la mirada quotidiana; prendre consciència que la discriminació envers la dona augmenta quan aquesta viu en situació de pobresa i exclusió; comprometre's a dur a terme projectes i accions que millorin les condicions de vida dels altres, i millorar les seves habilitats socials.

El Pati de la Tele és un programa de televisió fet per infants i adreçat principalment als infants i les seves famílies i als vendrellencs en general. Es fa dins del taller de Ràdio i Televisió, promogut per la Ballaruga (Grup d'Entitats El Vendrell Educació i Lleure). **Aprenentatges:** tècniques d'educació audiovisual, expressió oral i escrita, correcció postural i comunicació no verbal, recerca i organització de les informacions, bon funcionament de la dinàmica de grup i assoliment dels valors cívics i ciutadans inherents a l'activitat.

- **Cooperació internacional:** projectes per a la sensibilització i defensa de drets humans, causes solidàries i humanitàries de tot el món. Reciclar bicicletes: joves recullen bicicletes velles, les reparen i les envien al Senegal, l'únic mitjà de transport en l'època de pluges.

Aprenentatges: tècniques de reparació de bicicletes, coneixements i presa de consciència sobre la situació del tercer món i realització d'una acció per millorar un cas particular. Totes aquestes experiències es podrien relacionar també amb algun dels ODS.

“Cuanto más desafiante y significativo sea el servicio solidario, más significativos serán los aprendizajes. Hace falta saber más para cambiar el mundo que para aprobar un examen.”

–M. Nieves Tapia

6. METODOLOGIA

6.1 10 passos per fer un APS

https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/aps_centres_educatius_3.pdf

A l'hora de concretar com es duu a la pràctica un projecte d'APS, hi ha diferents classificacions (Batlle, Puig, Zerbikas, Martin, Moviment Escolta...), totes les quals giren entorn de l'esquema preparació – realització – avaluació. Aquí partirem dels 10 passos que proposa J. M. Puig, des del Centre promotor d'aprenentatge servei (2010), adaptat als espais socioeducatius:

1. Com emprendre un projecte?

Cal partir d'una idea que permeti dissenyar un projecte socialment rellevant, que vinculi servei i aprenentatge i que sigui d'interès dels infants o joves del grup. Ha de ser una idea oberta que s'anirà concretant amb la implicació dels participants. començar transformant algunes pràctiques habituals que ja s'adrecen a la societat, però hi podríem afegir els principis bàsics que li faltin per ser AySS: potser alliberar coloms el Dia de la Pau adquireixi sentit si hi ha un estudi previ de les guerres del món i se li associa una activitat que es converteixi en un servei eficaç, com ara una campanya de conscienciació de la resta de grups de l'entitat socioeducativa, donar suport a ONG del barri, etc.

És important comptar amb la complicitat d'altres grups i dels responsables de l'entitat.

Els punts 2 o 3 poden canviar d'ordre.

2. Reconèixer necessitats

Es pot partir de les inquietuds dels infants o joves dels grups. En espais socioeducatius, també es pot partir d'una reflexió dels ODS per descobrir necessitats sobre les quals actuar. Conèixer les metes que proposa cadascun és una font inesgotable de necessitats mundials a les quals es pot intentar donar resposta, sempre adequat a les possibilitats dels grups d'acció.

Caldrà contemplar quina informació pot aportar llum sobre els temes que aborda la necessitat-, i quins recursos poden ajudar-hi, com ara pel·lícules, novel·les o documental, que contribuiran a comprendre la situació dels receptors del servei.

No t'oblidis del Sàhara Occidental: els membres de l'Associació de Joves després de conèixer les necessitats dels refugiats sahrauís a Tinduf, duen a terme iniciatives per promoure la sensibilització pública sobre el conflicte sahrauí, recaptar fons i obtenir ajuda material per a un centre de persones amb discapacitat. L'alumnat de tot el centre aplega aliments, productes d'higiene i material escolar. Col·labora amb entitats sahrauís.

3. Buscar socis

Una vegada esbossat el projecte, caldrà buscar les entitats socials que millor puguin ajudar a dur a terme el servei previst. Cal pensar amb quines entitats de l'entorn ens podem associar per dur a terme el projecte.

Altres vegades potser haurem connectat abans amb una entitat del barri, que serà la que ens ajudarà a descobrir quines necessitats socials tenen plantejades i que nosaltres puguem ajudar a resoldre.

Fer un APS implica, doncs, treballar en xarxa, per a la qual cosa cal coordinar-se i sobretot cooperar, que no és pas el mateix, ja que cooperar exigeix un plus d'afectivitat i generositat (Batlle, 2020).

4. Pensar un servei

Posteriorment decidirem quina acció pot portar a terme el nostre grup per contribuir a pal·liar de veritat una necessitat detectada, i amb quines activitats, sempre adequades a l'edat i possibilitats del nostre grup.

5. Preveure aprenentatges

L'aprenentatge servei es basa a definir i efectuar un servei realment útil, que permeti aprendre (abans, durant i després) i contribuir solidàriament a una tasca cívica. El servei que es vol prestar és el que marca quins continguts d'aprenentatge són necessaris per exercir l'acció amb competència.

6. Promoure la participació

L'aprenentatge servei és una pedagogia de la participació perquè la realització del servei ho exigeix, però convé implicar tothom a l'hora de definir, planificar i organitzar el projecte i veure quin marge es preveu per a la creativitat dels infants i joves.

7. Dissenyar un pla i aplicar-lo

Pensar i acordar entre totes les parts implicades un pla detallat d'actuació i preveure els mitjans materials que faran falta per dur a terme el projecte, des de dates i horaris fins a concretar gestions i responsabilitats, ...

Qualsevol anàlisi de la realitat per identificar problemes perdria el seu potencial educatiu, de sensibilitat social i de formació ciutadana si el grup no planifiqués i desenvolupés alguna mena d'acció com a resposta a la necessitat analitzada (Luna, 2010).

Visibles: els nens i nenes fan una anàlisi de les necessitats de la seva localitat i s'hi impliquen per solucionar-les amb activitats artístiques, medi ambientals i solidàries. Per exemple, actuacions del cor, recollida d'aliments, taller intergeneracional o neteja d'espais naturals. Però amb l'aparició de la COVID-19, fan servir les TIC per pal·liar la solitud de la gent gran. Per això col·laboren amb la Junta Municipal de Puente Tocinos, el Banco de Alimentos del Segura, la Residencia de Ancianos Hermanitas de los Pobres o la Asociación Columbares.

8. Reflexionar l'experiència

Durant el desenvolupament d'un projecte d'aprenentatge servei la reflexió té importància perquè ajuda a donar sentit personal i cívic a l'experiència viscuda.

Aquest apartat mereix que el tractem amb més detall, de com els diferents mitjans (les reunions de grup, els reculls fotogràfics i videogràfics, els diaris personals, les exposicions i festes finals, entre d'altres), ajudaran a expressar el que han pensat i sentit durant el projecte, perquè "la reflexión es lo que nos va a sacar del activismo puro, la que va a permitir al alumnado tomar conciencia del verdadero sentido del proyecto, la que le va a hacer consciente de las razones y los motivos que impiden una realidad justa, equitativa, solidaria, de cuidado, fraternal, etc." (Red Navarra de Aprendizaje y Servicio Solidario, (s/d): p. 18).

9. Celebrar els resultats

Cal reconèixer, agrair i celebrar el projecte que s'ha fet, el servei que s'ha fet, així com l'esforç de cada un dels participants i del que han aconseguit com a grup. Hi ha moltes maneres de fer-ho: des de manifestar l'opinió positiva fins a festes que donen sentit de comunitat als participants i relleu i significació pública a l'acció, com també reivindicar l'esforç dels alumnes o simplement divertir-se i celebrar-ho. També es podrien diplomes i records que evoquin l'experiència viscuda o donar a conèixer l'activitat en els mitjans de comunicació locals.

10. L'avaluació, multifocal

Quan s'acaba el projecte cal avaluar tots els participants.

- Millorar el projecte: el darrer pas d'un projecte d'aprenentatge servei és posar les condicions per repetir-lo i millorar-lo. Analitzar l'activitat per tal d'optimitzar els aspectes pedagògics que entren en joc en els projectes d'aprenentatge servei.
- Els aprenentatges realitzats pels infants i joves, per comprovar si s'han complert els objectius proposats en el projecte
- El treball en xarxa: saber si les entitats amb qui hem col·laborat eren les adequades per al projecte, si ens hem organitzat correctament, com ens valoren, etc.
- L'actuació de l'educador i del grup: en relació amb la capacitat organitzativa, la flexibilitat i la resposta a la realitat canviant, la capacitat didàctica de liderar i alhora empoderar i permetre créixer, etc.

Aquests deu passos es despleguen en **4 fases: les fases d'un projecte d'APS**. Es pot partir d'una entitat del barri que tingui unes necessitats determinades o bé, tenint uns objectius, buscar una entitat.

1. **La primera fase inclou la detecció de necessitats de la realitat.** Per això caldrà incloure estratègies sociopedagògiques que ajudin els infants i joves a detectar els reptes per afrontar, amb l'ajuda de l'adult i/o de l'entitat a la qual es faci el servei. Amb el diagnòstic fet, s'especificaran els objectius a assolir.
2. **La segona: planificació/preparació.** El disseny del projecte serveix per detallar el pla que permet dur-lo a terme. Per elaborar-lo, cal pensar els objectius d'aprenentatge i de servei, fonamentar la implantació del projecte, tenir clar a qui s'adreça, determinar

activitats i assignar responsabilitats, concretar el temps i analitzar la seva viabilitat i els inconvenients amb els quals ens podem trobar. Aquesta preparació suposa un bon aprenentatge per infants i joves.

3. **La realització/execució** del projecte és la tercera fase i consisteix a posar en pràctica les diferents actuacions planificades. Exigeix modular l'actuació en funció del desenvolupament del projecte. La reflexió sobre l'acció ha d'acompanyar tot el procés.
4. **L'avaluació és la quarta fase.** La reflexió final i l'avaluació ens permeten treure conclusions i prendre decisions per millorar el programa. Hi ha diversos nivells d'avaluació: de l'aprenentatge i l'impacte en la formació dels infants i joves que han promogut l'APS, del projecte en si i de l'impacte a l'entorn on han desenvolupat el servei. Tot i que la situem al final de procés, es duu a terme com a avaluació inicial en el moment de fer el diagnòstic de les necessitats i com a avaluació formativa durant l'execució del projecte, moment en què els participants reflexionen i recullen dades. En definitiva, hem de procurar la doble perspectiva d'avaluar la qualitat del servei i la de l'aprenentatge.

When done well, service learning provides students with a range of experiences that are challenging, significant, engaging, real, and purposeful. They have a voice and a choice. They show up not because they have to but because they want to. Every person deserves opportunities to see how they can contribute to the world around them.
– Cathryn Berger Kaye

6.2 Com fer el seguiment (i avaluació) dels infants i joves i del projecte?

La pràctica reflexiva

La pràctica reflexiva és una tècnica orientada a l'autoobservació i autoavaluació crítica d'una acció o conjunt d'accions amb la finalitat d'establir connexions entre l'experiència personal de qui les duu a terme i les teories i valors que aquestes posen en joc. La reflexió crítica sobre la pròpia acció és una habilitat consubstancial a l'aprenentatge al llarg de la vida. D'acord amb els estàndards internacionals de qualitat de l'APS, la pràctica reflexiva n'és un dels elements essencials. La reflexió és el que possibilita la integració del servei a la comunitat i l'aprenentatge de competències i/o habilitats personals o socials.

Existeixen diverses formes d'incorporar la pràctica reflexiva per fer el seguiment del projecte que fomenten i evidencien la reflexió dels estudiants durant tota l'experiència d'APS. Una bona eina és El DIARI REFLEXIU. Consisteix a redactar amb continuïtat entrades en un diari de camp analitzant l'experiència. Permet als estudiants diferents nivells de reflexió, des del més descriptiu al més analític. Els continguts del diari es poden aprofitar per a reflexions més focalitzades sobre diferents aspectes de l'experiència (desenvolupament personal, relacions amb les persones ateses, amb les institucions, anàlisi de problemàtiques macro).

Presentem diferents formats per redactar un diari que promogui la pràctica reflexiva (Bringle i Hatcher, 1999).

- Diaris personals en què s'escriu periòdicament de manera lliure sobre l'experiència viscuda.
- Incidents crítics enfocats a l'anàlisi d'un esdeveniment significatiu ocorregut durant l'experiència d'aprenentatge servei. Posteriorment s'analitzen els punts forts i febles de

totes elles, i es proposen altres possibles accions.

- Dilemes ètics orientats a analitzar una situació, explorar la presa de decisions i els valors que s'hi associen. Per fer això cal una descripció del context, dels individus involucrats i de la situació que va crear el dilema ètic, per analitzar finalment les decisions preses.

Els diaris reflexius dels projectes d'aprenentatge servei involucren els alumnes en el seu procés d'aprenentatge i de creixement, dona sentit a allò que han fet i ajuda a prendre consciència de les seves dificultats per poder trobar estratègies, amb l'ajuda de l'adult, per superar-les (autoregulació). Alhora, faciliten la comprensió de les experiències viscudes, que configurarà el seu saber fer, ser i estar, atès que fomenta que infants i joves reflexionin sobre com decideixen estar en aquest món.

La reflexió, més enllà del recull del que s'ha fet, afavoreix l'autoavaluació, la qual genera una actitud d'agraïment perquè l'infant o jove es fa conscient que ha pogut millorar els seus aprenentatges a partir de la sinergia creada entre els diferents agents que participen en el projecte. D'aquesta manera, s'afavoreix no caure en posicions paternalistes o assistencialistes.

I encara:

El diari reflexiu és un document viu i tutoritzat que es desenvolupa al llarg del temps i que dura el projecte d'aprenentatge servei. L'objectiu és que cada estudiant pugui anar reconstruint la seva experiència i, més enllà de descriure-la, reflexionar sobre el que li va passant, allò que va sentint i els aprenentatges que va construint (APS[U]Cat, 2020).

6.3 Cal avaluar infants i joves i els projectes? (rúbriques APS)

L'avaluació d'infants i joves

A part del diari reflexiu, i a criteri de l'equip d'educadors, pot interessar fer un seguiment de les competències i habilitats que es desenvolupen en tot el projecte d'APS, a través de rúbriques. La primera plantegem un seguit d'indicadors a partir de la proposta d'habilitats necessàries per l'aprenentatge del segle XXI (Framework for 21st Century Learning), la qual pot ser complementada amb altres indicadors més específics lligats a les competències que es volen treballar en cada projecte concret d'APS. Presentem també la rúbrica del Centre promotor d'aprenentatge servei de Catalunya per avaluar els assoliments dels participants, la qual inclou un seguit de material per a l'avaluació.

L'avaluació dels destinataris

Sempre que sigui possible, els destinataris haurien de poder avaluar el servei que reben i, d'aquesta manera, incidir tant en els aprenentatges dels infants o joves com en la millora del projecte. És important que col·laborin en la valoració dels aspectes que han funcionat, els que no i els que han de millorar. Les entitats socials estan en una situació molt favorable per detectar el nivell de competències que mostren els infants i joves quan duen a terme el servei i poden detectar tant aspectes individuals rellevants com aspectes grupals quan el servei es duu a terme. Així, per exemple:

Aspectes que es poden detectar en cada noi/noia	Aspectes que es poden detectar en els equips
<ul style="list-style-type: none"> · Assistència i puntualitat · Empatia i bon tracte amb les persones destinatàries · Responsabilitat en la feina · Seguretat i destresa en l'execució de les tasques 	<ul style="list-style-type: none"> · Bona organització del equip · Bona relació entre els membres de l'equip · Capacitats de lideratge dels seus membres

Batlle, R. (coord.). "L'avaluació dels aprenentatges en els projectes d'aprenentatgeservei". P. 29. Aprenentatge-servei.cat. https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/aps_avaluacio_aprenentatge-amb-annex.pdf

L'avaluació del projecte

Cal avaluar el projecte: el que cal millorar, el que cal canviar, el que no cal tornar a repetir. La Rúbrica per a l'autoavaluació i millora dels projectes d'APS que presenta el grup GREM de la UB es basa en l'estudi dels dinàmismes més rellevants i està "fonamentada en dues dimensions: els dinàmismes i els nivells. Els dinàmismes són elements pedagògics que, organitzats d'acord amb les finalitats, donen forma global a les experiències d'aprenentatge. En el cas de l'APS, se'n distingeixen almenys dotze, ordenats en tres apartats: bàsics, pedagògics i organitzatius. Els nivells manifesten el grau de desenvolupament pedagògic de cadascun dels dinàmismes. Se n'han establert quatre nivells: el primer descriu la presència ocasional i no organitzada del dinamisme i el quart apunta cap a la màxima implicació dels participants i l'obertura a nous implicats. Considerem cada nivell pedagògicament superior al precedent" (Puig *et al.*, 2014, p. 6). També es proposen maneres d'anàlisi i de debat de les experiències i formes de representació gràfica.

DINAMISMES DE L'APS	
BÀSICS	<p>Necessitats: mancances o dificultats que presenta la realitat i que després de ser detectades conviden a fer accions encaminades a millorar la situació.</p> <p>Servei: conjunt de tasques que es duen a terme d'una manera altruista i que produeixen un bé que contribueix a pal·liar alguna necessitat.</p> <p>Sentit del servei: fa referència a l'impacte de l'activitat duta a terme, bé per la utilitat social que aporta, o bé per la consciència cívica que en manifesten els protagonistes.</p> <p>Aprenentatge: adquisició espontània o promoguda pels educadors de coneixements, competències, conductes i valors.</p>
PEDAGÒGICS	<p>Participació: intervenció que duen a terme els implicats en una activitat amb la intenció de contribuir juntament amb altres actors a dissenyar-la, aplicar-la i avaluar-la.</p> <p>Treball en grup: procés d'ajuda entre iguals que es dirigeix a la preparació i al desenvolupament d'una activitat que es duu a terme conjuntament.</p> <p>Reflexió: mecanisme d'optimització de l'aprenentatge basat en la consideració de l'experiència viscuda per donar-hi sentit i aconseguir coneixements nous.</p> <p>Reconeixement: conjunt d'accions destinades a comunicar als protagonistes de l'activitat que l'han feta correctament.</p> <p>Avaluació: procés d'obtenció d'informació per conèixer l'acompliment dels participants en una activitat i oferir un <i>feedback</i> que els ajudi a millorar.</p>
ORGANITZATIUS	<p>Partenariat: col·laboració entre dues o més institucions socials independents orientada a la realització conjunta d'una activitat.</p> <p>Consolidació en centres: procés mitjançant el qual un centre educatiu formal o no formal coneix, prova, integra i consolida algun projecte d'aprenentatge servei.</p> <p>Consolidació en entitats: procés mitjançant el qual una entitat social coneix, prova, integra i consolida algun projecte d'aprenentatge servei.</p>

Rúbrica per a l'autoavaluació i millora dels projectes d'APS", p.1, per Puig *et al.*, 2014.

Incorporar la coavaluació a un projecte d'aprenentatge servei afavoreix una relació de cooperació entre companys per millorar el projecte i aprendre més. La coavaluació és clau per construir coneixement compartit. La pràctica de coavaluar facilita el desenvolupament de la competència d'aprendre a aprendre, de l'autonomia i la iniciativa, i ajuda a millorar les relacions entre companys.

7. LA TASCA DE L'EDUCADOR EN UN PROJECTE D'APS: CARACTERÍSTIQUES DE L'ACOMPANYAMENT

Quan un grup d'infants o joves enceta un projecte d'APS, han d'estar acompanyats per un adult de referència. En general, com més alt sigui el grau d'expertesa de la persona encarregada de la planificació i el desenvolupament del projecte més gran és l'impacte, mentre que quan es tracta de voluntaris l'eficiència és més reduïda, llevat que aquests hagin rebut una formació específica. Una plantilla més ben preparada comporta una major efectivitat (Durlak i Weissberg, 2007; Kidron i Lindsay, 2014).

Cal que l'educador acrediti competències relacionades amb l'àmbit educatiu i social i sigui capaç d'establir vincles afectius i positius amb els infants i joves, ser un referent. A més, ha de ser un bon comunicador. L'educador dinamitza l'experiència, acompanya perquè cadascú faci el seu propi procés de creixement i de compromís social al llarg del desenvolupament del projecte i aportant una presència propera, crítica i constructiva, des de l'exigència i l'empatia. Cedeix el protagonisme a infants i joves perquè esdevinguin els protagonistes de l'experiència. Revisa amb el grup tot el procés. Els fa confiança, i així se senten valorats positivament. A través d'estratègies i dinàmiques grupals interactives genera el clima adequat per facilitar un aprenentatge que possibiliti transformar la realitat. Entre tots, educadors, infants/joves, persones de les entitats s'impliquen en el procés de manera que es creï un clima que provoqui adhesió i entusiasme envers el projecte.

L'educador-facilita la **reflexió crítica**: al llarg de les diferents sessions de preparació i seguiment del projecte, es donaran situacions en què caldrà discutir i reflexionar sobre alguna dificultat, mancança, conflicte que es produeixi per trobar-hi solucions. La iniciativa pot partir tant de l'educador, com dels implicats i/o de l'entitat. L'adult no ha d'intervenir per donar solucions, sinó procurar la implicació del grup en la tasca reflexiva. En altres paraules, motiva les persones i el grup en conjunt, ajuda a sintetitzar les discussions i els debats en la cerca de solucions i orienta el grup perquè es responsabilitzi del projecte.

8. EL TREBALL EN XARXA

Per educar un infant cal tota una tribu, diu el proverbi. Hi ha un munt d'entitats i xarxes de coordinació que fan possible els projectes d'aprenentatge servei amb els agents socials del territori.

L'educador coneix el projecte d'APS que acompanyarà, ha establert contacte amb l'entitat amb qui tots col·laboraran.

D'on sorgeix la iniciativa? De l'entitat educativa? De l'entitat del barri? Podem trobar diferents tipologies:

1. Definició consensuada des de l'àmbit comunitari (visió conjunta i intervenció de diversos agents).

Exemple 1: Els quatre Plans educatius d'entorn de l'Hospitalet de Llobregat desenvolupen un projecte d'acollida municipal per fer conèixer la ciutat a les famílies novingudes. Els joves que han nascut al municipi o que fa més temps que hi viuen es formen com a guies i fan efectiva la col·laboració en el servei.

Exemple 2: La necessitat detectada inicialment és la manca de programació regular de l'Hora del conte a la biblioteca pública del barri i el poc nombre d'infants que gaudeixen d'aquest important recurs per fomentar l'hàbit lector. L'entitat Espai Jove de Converses Interculturals, que té un programa de promoció de Contacontes entre joves nouvinguts, s'ofereix per formar contacontes entre els joves, que aprenen tècniques expressives i consoliden l'ús de la llengua catalana tot fent de narradors a la biblioteca pública en horari no lectiu.

2. El centre educatiu i l'entitat dissenyen i apliquen conjuntament el projecte d'aprenentatge servei que donarà satisfacció a les necessitats i prioritats de cadascuna de les parts.

Exemple: **"El monogràfic del bombardeig"**. Els joves i els jubilats elaboren una revista monogràfica sobre l'aniversari del bombardeig de la ciutat per difondre entre la població aquesta etapa de la història de la ciutat.

3. L'entitat social proposa el projecte d'aprenentatge servei i el centre educatiu s'hi implica activament fent-lo seu, perquè considera que respon a les necessitats educatives dels infants i perquè encaixa amb el projecte educatiu del centre.

Exemple: l'Associació de veïns, per tal de dinamitzar les festes locals, proposa preparar activitats utilitzant materials reciclats. Els joves de grups d'educació no formal construeixen artesanalment jocs gegants amb fusta reciclada. Després de les festes, queden a disposició de la comunitat.

PER SABER-NE MÉS

Ballvé, M. (2018). *La reflexió: eix clau de l'aprenentatge servei*. Guies del centre promotor d'APS

Batlle, R. (coord.) (2015). *L'avaluació dels aprenentatges en els projectes d'aprenentatge-servei*. Fundació Jaume Bofill <https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/aps_avaluacio_aprenentatge-amb-annex.pdf>

Batlle, R. (coord) (2019). 100 buenas prácticas de aprendizaje-servicio. Red Española de Aprendizaje- Servicio y Editorial Santillana

CLAYSS (2012). Presentación de María Nieves Tapia, Seminario virtual, OEA, diapositivas 17 i 18. <<https://es.slideshare.net/clayssdigital/la-pedagoga-del-aprendizajeservicio-solidario-ciudadana-activa-y-calidad-acadmica>>

Delors, J. (1996.). “Los cuatro pilares de la educación” en *La educación encierra un tesoro*. Informe a la Unesco de la Comisión internacional sobre la educación para el siglo XXI, Santillana/Unesco. p. 91-103

Gijón, M. (2013). *Aprenentatge Servei i inclusió social*. Aprenentatge Servei, Fundació Bofill <https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/APS_inclusio_social_cat.pdf>

GREM, Grup de Recerca en Educació Moral Facultat d'Educació de la UB (2014). *Rúbrica per a l'autoavaluació i la millora dels projectes d'ApS*. Fundació Jaume Bofill. <https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/aps_autoevaluacio_cat_IMP_A5.pdf>

Luna, E. (2010). *Del centro educativo a la comunidad: un programa de aprendizaje-servicio para el desarrollo de ciudadanía activa*. [Tesi doctoral] Universitat de Barcelona. <<http://hdl.handle.net/10803/81944>>

Martín, X i Rubio, L. (2010). *Prácticas de ciudadanía. Diez experiencias de aprendizaje Servicio*. Barcelona: Octaedro.

Martín, X; Puig, J. M. i Gijón, M. (2017). *Reconèixer per educar. Com incorporar l'aprenentatge servei a l'educació social?*. Fundació Jaume Bofill. <https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/guies/reconeixer_per_educar.pdf>

Puig, J. M.; Batlle, R.; Bosch, C. i Palos, J. (2006). *Aprenentatge Servei. Educar per a la ciutadania.*: Octaedro i Fundació Jaume Bofill.

Puig, J. M.; Batlle, R.; Bosch, C. i Palos, J. (2007). *Aprendizaje servicio. Educar para la ciudadanía*. Barcelona: Octaedro.

Puig, J. M. (2009). *Aprendizaje y servicio. Educación y compromiso cívico*. Barcelona: Graó.

Puig, J. M. (s/d). *Com començar una experiència d'aprenentatge servei? Centre Promotor d'Aprenentatge Servei*. Fundació Jaume Bofill. <<http://roserbatlle.net/wp-content/uploads/2009/03/guia-com-comencar.pdf>>

Puig, J. M. (2010) *Com fer ApS als centres educatius? Guia*. Centre Promotor d'Aprenentatge Servei. Fundació Jaume Bofill <<https://aprenentatgeservei.cat/wp-content/uploads/eines/Eina-2.-Com-fer-ApS-als-centres-educatius.pdf>>

Puig, J. M. (coord.) (2015). *11 ideas claves ¿Cómo realizar un proyecto de aprendizaje servicio?*. Barcelona: Graó.

Puig, J. M. (2021). *Pedagogía de la acción común*. Barcelona: Graó

Red Navarra de Aprendizaje y Servicio Solidario (s/d). *Aprendizaje-Servicio en la Educación para la Ciudadanía Global*: <<https://escuelasdesarrollosostenible.org/wp-content/uploads/2020/11/METODOLOGIA-3-Castellano.pdf>>

Ripoll, O., Masip, M. i Vallvé, C. (2019). *Repensem els projectes educatius comunitaris, en clau 360*. Fundació Bofill. <<https://www.educacio360.cat/wp-content/uploads/2019/03/Guia-Comunitats-que-Eduquen.pdf>>

Rubio, L., Martín, X. (2007). *Experiències d'aprenentatge servei*. Barcelona: Octaedro.

GUIES

APS(U)Cat (2020). <[GUIA 1 - Aprenentatge servei i pràctica reflexiva](#)>. ACUP.

Guies Zerbikas: <<https://www.zerbikas.es/guias-practicas-de-aprendizaje-servicio>> (País Basc).

Puig, J. M. Martín, X. i Batlle, R. (2008). *Cómo iniciar un proyecto de aprendizaje y servicio solidario*. Centre Promotor d'Aprenentatge servei (APS) i cedida a Zerbikas <https://www.zerbikas.es/wp-content/uploads/2015/07/1.pdf>

Minyons Escoltes i Guies de Catalunya. Campaments i Més (2013). *Guia per fer descoberta d'aprenentatge servei al medi natural*. <https://campaments.cat/sites/default/files/guia_descoberta_aps.pdf>

PÀGINES WEB

Centre promotor d'aprenentatge servei: <www.aprenentatgeservei.org> (Catalunya).

CLAYSS (Centro Latinoamericano de Aprendizaje y Servicio Solidario): <www.clayss.org> (Argentina).

Learn and Serve America's: <www.servicelearning.org> (EUA).

National Youth Leadership Council: <www.nylc.org> (EUA).

Red Española de Aprendizaje-Servicio: <www.aprendizajeservicio.net> (Espanya).

Zerbikas: <www.zerbikas.es> (País Basc).

ANNEX: ALTRES EXEMPLES

Connecta Jove

El Club d'Esplai Diversitat Lúdica, amb la col·laboració de la Fundació Catalana de l'Esplai, desenvolupa un projecte d'alfabetització digital protagonitzat per joves de 14 a 17 anys, els quals són els encarregats d'ensenyar coneixements bàsics d'informàtica a persones adultes del seu entorn que tenen pocs o cap coneixements d'ordinadors. L'objectiu del projecte és promoure el treball en xarxa amb una dimensió comunitària entre associacions locals, col·lectiu jove i col·lectiu adult amb la finalitat de lluitar contra l'exclusió social en termes de noves tecnologies (bretxa digital). Els joves reben una formació basada en l'aprenentatge d'habilitats socials, descobrir característiques evolutives i socials dels grups d'adults i afermar els coneixements sobre les noves tecnologies, alhora que desenvolupen els valors de la solidaritat, la responsabilitat, el servei als altres o el compromís.

Aprenentatges: - Coneixements sobre com ensenyar noves tecnologies - Característiques socials dels grups d'adults -Habilitats socials - Ajuda pròxima a altres persones

Descripció del servei: Alfabetitzar digitalment persones adultes

Mobilitat sostenible: l'alumnat identifica l'excés d'automòbils al barri com a element perjudicial. A fi de promoure la mobilitat sostenible i promocionar hàbits de vida saludables, organitza una ruta en bicicleta per la ciutat en què participen tots els centres educatius del barri. Per fer-ho col·labora amb associacions d'alumnes, AMPA, Red Joven, Servicios Sociales del Distrito Sur, Instituto Municipal de Deportes de Córdoba, Fundación Secretariado Gitano, Kamira, Asociación para la Defensa de los Adolescentes, Mujeres en Zona de Conflicto, Fundación Juan Bosco i Fundación Cajasur: <https://sites.google.com/educarex.es/encuentro-estatal-aps-caceres/encuentro-estatal-de-aps/centros-premiados/premio-salud-y-medio-ambiente?authuser=0>

El grup de mitjans, a fi de millorar l'hàbit lector de les famílies i difondre la literatura, mira de promoure una cultura de la lectura i oferir al municipi la possibilitat de conèixer diversos llibres infantils que els mateixos mitjans expliquen. Nens i nenes escriuen ressenyes literàries que després es publiquen en premsa digital i s'emeten setmanalment per la ràdio local. Per fer-ho, s'estableix una aliança amb Radio Manises i amb Valencia Noticias (premsa digital) per tal de detectar a continuació un índex d'audiència més gran, com també l'índex de satisfacció des que va començar el projecte (Reseña tu lectura. Colegio San Enrique. Quart de Poblet, València).

<<https://sites.google.com/educarex.es/encuentro-estatal-aps-caceres/encuentro-estatal-de-aps/centros-premiados/premio-al-fomento-de-la-lectura?authuser=0>>

En alguns països en vies de desenvolupament la manca de material higiènic provoca importants problemes de salut. En aquest context s'ha pogut enllaçar un projecte de cura medi ambiental i lluita contra la contaminació del riu Corbones (Sevilla), en el qual es fabrica sabó a partir de l'oli que es fa servir en l'enviament d'aquest producte a projectes de cooperació a Togo o el Sàhara. Joves d'entitats socioeducatives duen a terme campanyes per conscienciar la població que no vessin l'oli usat pels desguàs de casa perquè no acabi contaminant el riu. Conviden el veïnat que els lliuri aquest oli usat, oli amb el qual s'elabora sabó que es reparteix entre col·lectius necessitats de la seva comarca i projectes de cooperació en països en vies de desenvolupament. **Aprenentatges:** consciència medi ambiental; fabricació de sabó i suport a persones que ho necessiten; desenvolupament de l'empatia i

el treball cooperatiu, i treball en xarxa: el centre educatiu col·labora amb l'ajuntament de la zona, amb associacions ecologistes (fabricació del sabó), amb les Hermanas de San Francisco de Asís a Togo i amb associacions de suport al poble sahrauí.

Joves de la Comisión Atenea porten a escala comunitària el seu projecte d'erradicació de la **violència masclista** protagonitzant noves iniciatives que s'adrecen a joves de la província de Badajoz perquè s'empoderin i esdevinguin agents de canvi social tot generant xarxes i aliances i donant prioritat al suport a les víctimes d'assetjament i abús sexual. Per fer-ho col·laboren amb oficines d'igualtat, amb la Mancomunidad Río Bodión, amb la Mancomunidad de Tentudía, amb el Servicio Social de Atención Básica, amb la Fundación Ana Bella, amb el CPR d'Azuaga i amb el Movimiento por la Orientación Educativa de Extremadura, entre altres centres i organitzacions.

<https://sites.google.com/educarex.es/encuentro-estatal-aps-caceres/encuentro-estatal-de-aps/centros-premiados/premio-al-fomento-del-empoderamiento-juvenil?authuser=0>

